



IKROLIITTI Oy
PIENI TEHOKAS TERÄVÄ
ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET
TAIDOLLA VUODESTA 1988

Tilaaja: Kuopion kaupunki

Sisältö:

Perustiedot	2
Inventointi	3
Lähteet	4
Kartat	5
Kohdekuvaukset	10
1 KARTTULAN 1. KIRKON PAIKKA	10
2 KARTTULAN 2. KIRKON PAIKKA	12

Kansikuva: Ote kirkon kohdalta v. 1826 piirretystä toimituskartasta, joka tehty v. 1777 kartan pohjalta.

Perustiedot

Alue: Kuopio, Karttulan keskustan asemakaava-alue.

Tarkoitus: Täydentää v. 2018 tehtyä kaava-alueen muinaisjäännösselvitystä. Tarkoituksena on selvittää alueen muinaisjäännökset ja muut arkeologiset suojelukohteet.

Maastotyö: ei maastotyötä

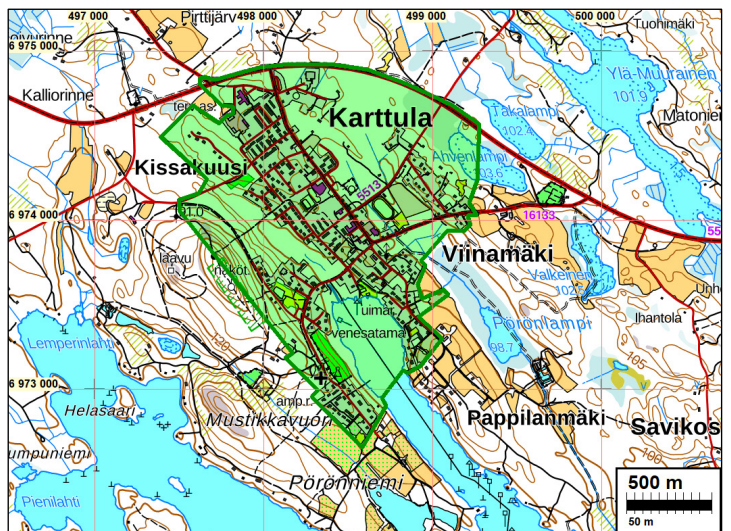
Tilaaja: Kuopion kaupunki

Tekijä: Timo Jussila

Tulokset Aluetta tarkasteltiin nyt Maanmittauslaitoksen 5p laserkeilaus aineiston avulla. Siinä ei havaittu alueella mitään arkeologisesti mahdollisesti kiinnostavaa. Vuonna 2018 alueen historiallisen ajan muinaisjäännöksiä etsittiin v. 1846 isojakokartan avulla. Nyt tutkittiin sen lisäksi maanmittauslaitoksen arkistosta löytyneitä v. 1777 ja 1826 karttoja. Kaikki nämä pohjautuvat v. 1777 mittauksiin. Kartat ovat talonpaikkojen osalta osin tulokinnan varaisia. Niistä paikannettiin kaikkiaan kahdeksan taloa tai torppaa, joista kaksi on merkitty vain 1846 kartalle ja neljä vain sitä aiemmille. Yksi on epävarma tulkinta. Yksi talonpaikka on edelleen käytössä, muut ovat jääneet nykyajan maankäytön runtelemiksi ja suurin osa niistä on jo aiemmin raivattu pelloiksi. Vanhat talonpaikat voi todeta karttojen ja ilmakuvien, laserkeilausaineiston perusteella arkeologisessa mielessä niin tuhoutuneiksi, että niitä ei ole mielekästä pitää arkeologisina suojelukohteina. Karttulan 2. kirkon (1888-1920) jäännös on merkitty muinaisjäännökseksi v. 2018 jälkeen. Kirkon perustan on Kuopion kaupunki mitannut v. 2023. Karttulan 1. kirkon (1766-1888) paikkaa selvitettiin nyt v. 1846 isojakokarttaa tarkemmin. Se sijaitsee nykyisellä hautausmaalla ja on aikoinaan hallitusti purettu. Paikkaa ei tutkittu maastossa. Pinnallisia jäännöksiä siitä ei ole ollut vuosikymmeniin. Sitä ei tässä selvityksessä katsottu arkeologiseksi suojelukohteeksi. Kaavan alueella on siis yksi arkeologinen suojelukohde, kiinteä muinaisjäännös Karttulan 2. kirkon perustukset.

Tutkimusalue vihreällä.

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta ja ilmakuvat ovat MML:n paikkatietokunnasta 10/2025.



Inventointi

Karttulan asemakaavan alueesta tehtiin arkistoinventointi v. 2018 (allekirjoittanut, Mikroliitti Oy). Siinä tutkittiin maastoa sen aikaisen MML:n 0,5 p laserkeilausaineiston sekä v. 2017 ilmakuvan ja maastokartan avulla. Historiallista aikaa tutkittiin Kansallisarkistossa kuvatun v. 1840-1846 isojakokartan perusteella sekä myös vanhojen peruskarttojen avulla. Tuolloin todettiin, että maastotarkastus ei olisi tarpeellinen, koska mitään arkeologisesti mielenkiintoista tarkastettavaa ei alueelta havaittu. Karttulan 2. kirkon jäänteitä ei tuolloin käsitelty, koska sitä ei sen iän puolesta (1888 - 1920) tuolloin muinaisjäännökseksi mielletty. Tämä kirkonpaikka on merkitty muinaisjäännösrekisterissä muinaisjäännökseksi 19.6.2025.

Pohjois-Savon alueellinen vastuumuseo antoi hankkeesta lausunnon 19.8.2025 jossa todettiin, että v. 2018 inventointia on täydennettävä mm. koska 2. kirkon paikkaa ei tutkimuksessa mainittu ja koska 1. kirkonpaikkaa ei oltu riittävästi käsitelty, sekä koska kaikkia vanhoja, aluetta kuvaavia tarkempia 1700-1800 luvun karttoja ei oltu tutkittu. Myös MLL:n uuden ja aiempaa huomattavasti tarkemman 5 p laserkeilausaineiston tarkastelu olisi tarpeellinen. Kuopion kaupunki tilasi arkistoinventoinnin täydennyksen syksyllä 2025 Mikroliitti Oy:ltä. Sen perusteella maastotarkastusta ei edelleenkään katsottu tarpeelliseksi, joten maastotyötä ei tehty.

Kansallisarkistosta löytyi v. 2018 Karttulan kylästä – arkiston hoitajien aktiivisesti osallistuen etsintään – vain v. 1840-1826 puhtaaksi piirretty isojaon toimituskartta. Nyt löydettiin MML:n kartta-arkistosta digitoituina v. 1777 verollepano ja sittemmin isojaon toimituskarttana käytetty kartta sekä 1826 edellisestä tehty isojakokartta, josta sitten edelleen muokattiin v. 1840-46 varsinainen isojaon toimituskartta sekä siitä myöhemmin tehtyjä kopioita eri toimituksia varten. Maanmittauslaitoksen arkistosta löytyi myös tarkempia tiluskarttoja 1800-1900 luvuilta.

Varsin rikkonaiselta v. 1777 kartalta paikantui talon tai torpanpaikkoja, joita ei v. 2018 havaittu. Vuoden 1826 kartalla osa niistä on tulkinnanvaraisia eikä niitä siinä voi talonpaikoiksi todeta ilman 1777 karttaa, jossa talot esitetty punaisella. Samoin 1846 kartalla. Ks. luku kartat, karttoihin on merkitty alla luetellut talojenpaikat. Paikannus arviolta n. +/-20 m toleranssilla, mikä voi vaihdella suurestikin eri talojen kohdilla. Isojakokartat eivät aina ole kaikilta osin kovin tarkkoja.

N	E	selitys
6974683	497974	vain 1846 kartalla
6974735	497888	vain 1846 kartalla
6974046	498291	1846 ja 1826 / 1777 kartoilla
6972849	498613	1846, 1826 / 1777 kartoilla
6974552	497927	1826 / 1777
6973866	498438	1826 / 1777
6974165	498213	1826 / 1777
6973637	498678	1826 / 1777 epäselvä merkintä.

Vanhoja ilmakuvia (v. 1949 alkaen) ja peruskarttoja tarkastellen kirkon eteläpuolella sijaitsevaa taloa lukuun ottamatta, joka edelleen samalla kohdin, kaikki ovat sittemmin hävinneet tai siirtyneet sivuun vanhasta sijasta tai kokonaan muualle vanhasta 1700-luvun lopun paikastaan. Kaikki talojenpaikat ovat olleet myöhemmin peloiksi raivattuna (1949 ilmakuvan ja peruskarttojen perusteella) sekä sittemmin nykyaikaisen maankäytön runtelemina (peruskartat, vanhat ilmakuvat, laserkeilausaineisto) ja nyt osin nykyisten rakennusten alla tai pihapiirissä. Mielestäni näistä ei ole muinaisjäännöksiä – niistä tuskin on löydettävissä säilyneitä ja tunnistettavia jäännöksiä, jotka voisivat jotain uutta tai merkityksellistä tietoa antaa 1700 luvun asumisesta. Talojen paikat

ovat voineet muuttua useasti ennen 1700 luvun kartan tilannetta. Missä kylän vanhin historiallisen ajan asutus on tarkalleen sijainnut, ei ole selvillä.

Karttula 1. kirkon paikkaa on selvittänyt Veli-Matti Partanen Kuopion seurakuntayhtymästä. Sain häneltä kaupungin kaavoittajan välityksellä tietoa 1. kirkon paikasta. Lisäksi tarkkaa paikkaa sain selvitettyä v. 1875 laaditun toimituskartan avulla, josta tehty paikannus käy hyvin yksiin Partasen paikannuksen kanssa.

Karttulan 2. kirkon kivijalan on Kuopion kaupunki mitannut v. 2023, joten siitä on tarkka paikkatieto. Kivijalka erottuu hyvin myös laserkeilausaineistossa.

MML:n 5 p lidaraineistosta laadittiin erilaisia visualisointeja 0,5 m per pikseli tarkkuudella. Niissä ei erottunut mitään arkeologisesti mahdollisesti mielenkiintoisia maarakenteita, pinnanmuotoja tai muita ilmiöitä. Ei myöskään (yhdessä karttojen ja ilmakuvien kanssa tarkastellen) esihistoriallisille muinaisjäännöksille otollisia maastoja ja maastonkohtia.

Arkistoinventoinnin perusteella maastotarkastusta ei katsottu tarpeelliseksi tehdä.

Kaavan alueella on siis yksi kiinteä muinaisjäännös: Karttulan 2. kirkko. Karttulan 1. kirkon paikka arvioitiin muuksi kohteeksi, joka ei olisi arkeologinen suojelukohde. Sijaintipaikkaa voisi harkita suojeltavaksi kaavassa muuna kuin arkeologisena kohteena.

10.11.2025

Timo Jussila

Lähteet

Jussila 2018: Kuopio Karttula kirkonkylä muinaisjäännösselvitys 2018. Mikroliitti Oy.

MMI 5 p laserkeilausaineisto: P433H3_1-9. Keilattu heinäkuussa 2022. Pistetiheys 6,3 p/m2.

Peruskartta 3224 14, 1973. Maanmittauslaitos.

Rosberg, F. 1875. Karta öfver Tillemnad begravningsplan för Karttula församling utbruten från hemmanets no 13 egor i Karttula by af Kuopio sn & län. Toimitus No 3485. Maanmittauslaitos.

Rosberg, F. & Helander 1893. Kartta Kunnan perintötilan No13 kaikista tiluksista Karttulan kylässä, Karttulan pitäjässä, Kuopion lääniä. Tilukset on isojakoa varten mitannut v. 1846 J.G.Telen. Maanmittauslaitos, toimitus 596x.

Thelen, G. 1826. Charta öfver Kartula by belägen i Kuopio Soken och Län Renoverad År 1826 af G Thelen. Maanmittauslaitos.

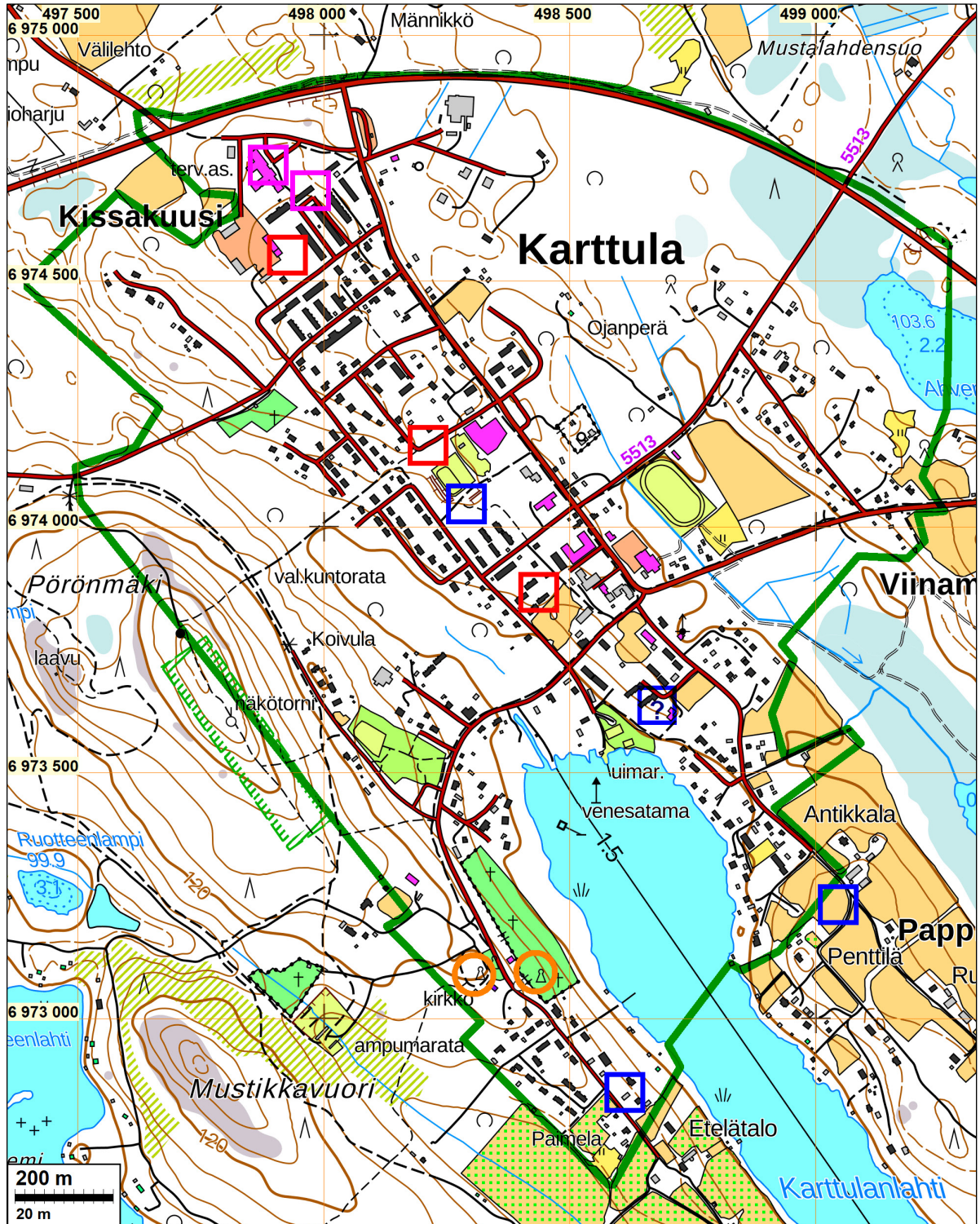
Telen, J.G. 1846. Karta öfver Karttula samfällighets ägor uti Kuopio Socken och Län upprättad enligt af Ägodelning Rätten för Skiftne rättelsen år 1846. Kansallisarkisto, D5:7/8.

Tuntematon 1938: Karta öfver Karttula bys ägor uti Kuopio socken och Kuopio län. Genom undersöknings mätning å nya upprättad år 1840 af J.G Telen samt ägorne storskiftade år 1846 af V.M. Thelén. Maanmittauslaitos 1938.

Wirzenius / Telen.J. G. 1777 / 1840. Karta öfver Karttula Bys Ägor uti Kuopio Socken och Kuopio Län. Referade år 1777 af J. Ch. Wirzenius samt undesökte år 1840 af J. G Telen. Maanmittauslaitos.

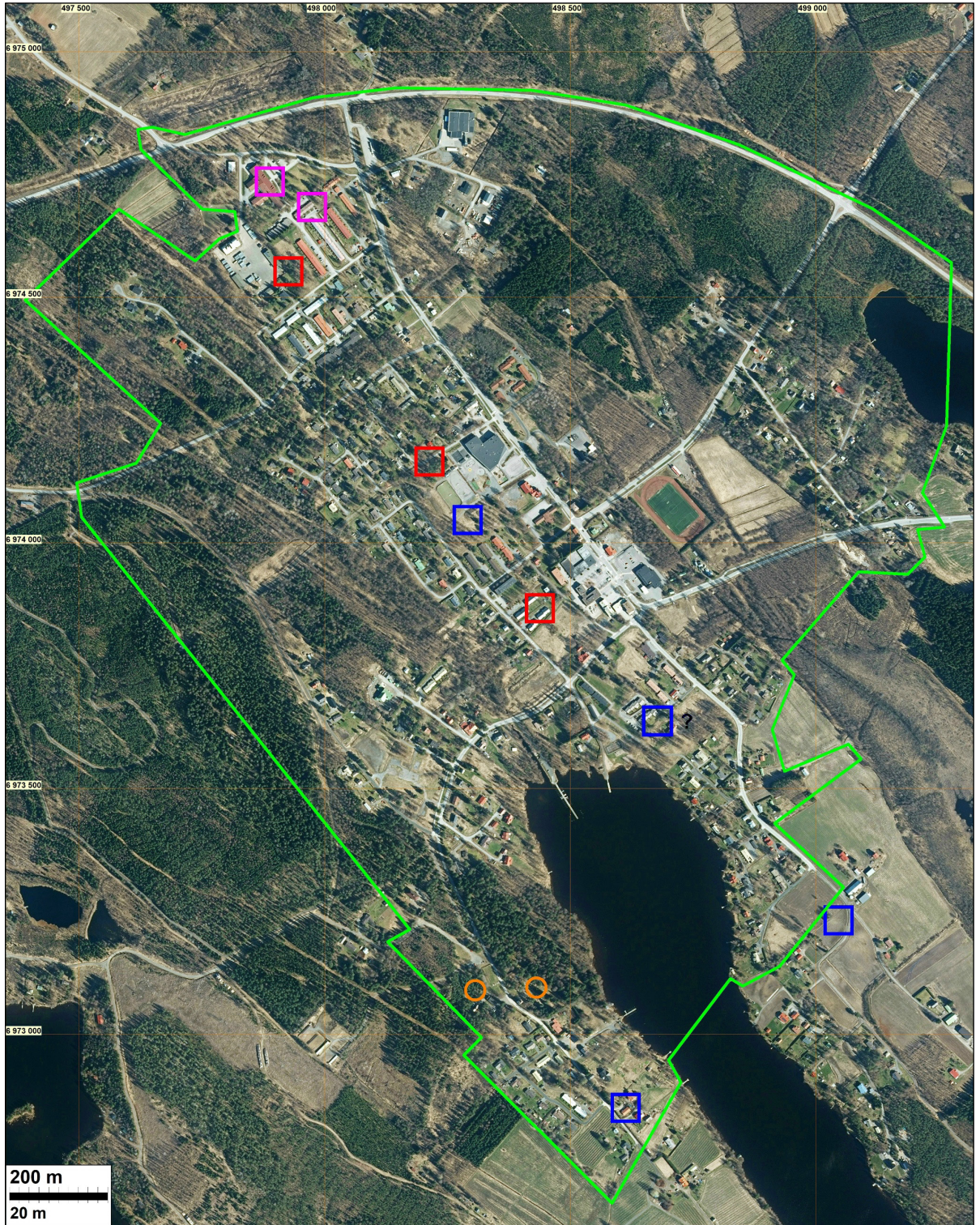
Wirzenius, J. C. 1777. Charta öfver Kartula Bys Samfälla Ägor uti Savolax Län och Cuopio Sökn, Geometrie författas till skatllägning år 1777 af J. Christ Wirzenius och storskiftade år 1794 af ..?.. Maanmittauslaitos.

Kartat

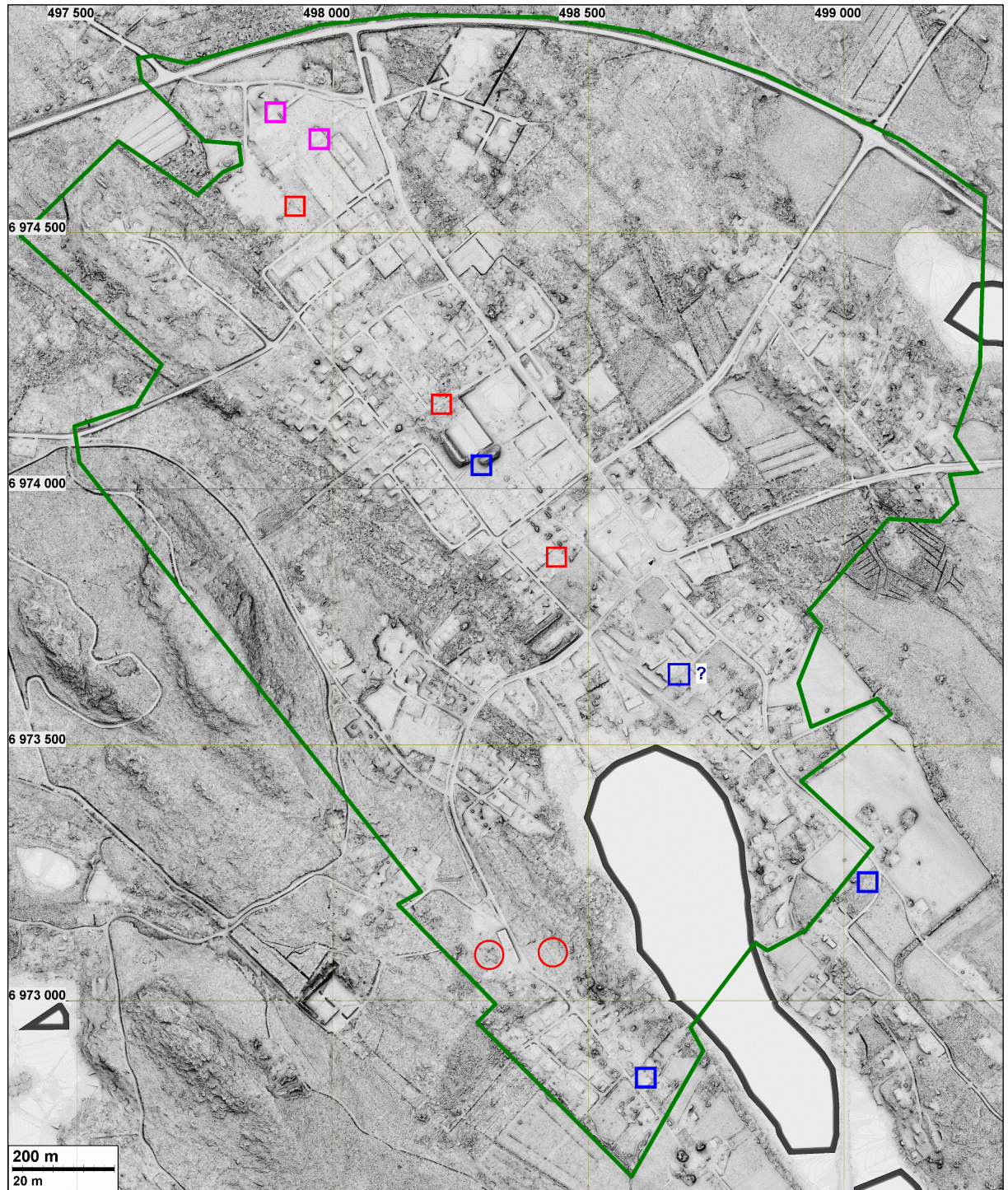


Maastokarttaote. 1777, 1826 ja 1846 kartoilta paikannetut talot (joku voi olla torppa) neliöillä. Sinipunaiset neliöt ovat selkeästi vain 1846 kartalla. Siniset neliöt ovat talonpaikkoja kaikilla m. kartoilla (joskin tulkin-
nanvaraisia 1800-luvun kartoilla). Punaiset neliöt ovat selviä talonpaikkoja 1777 ja tulkin-
nanvaraisesti myös 1826 kartalla, mutta niitä ei ole (selvästi) merkitty 1846 isojaon lopullisen toimituksen kartalle, joka
kuitenkin perustuu aiempiin karttoihin.

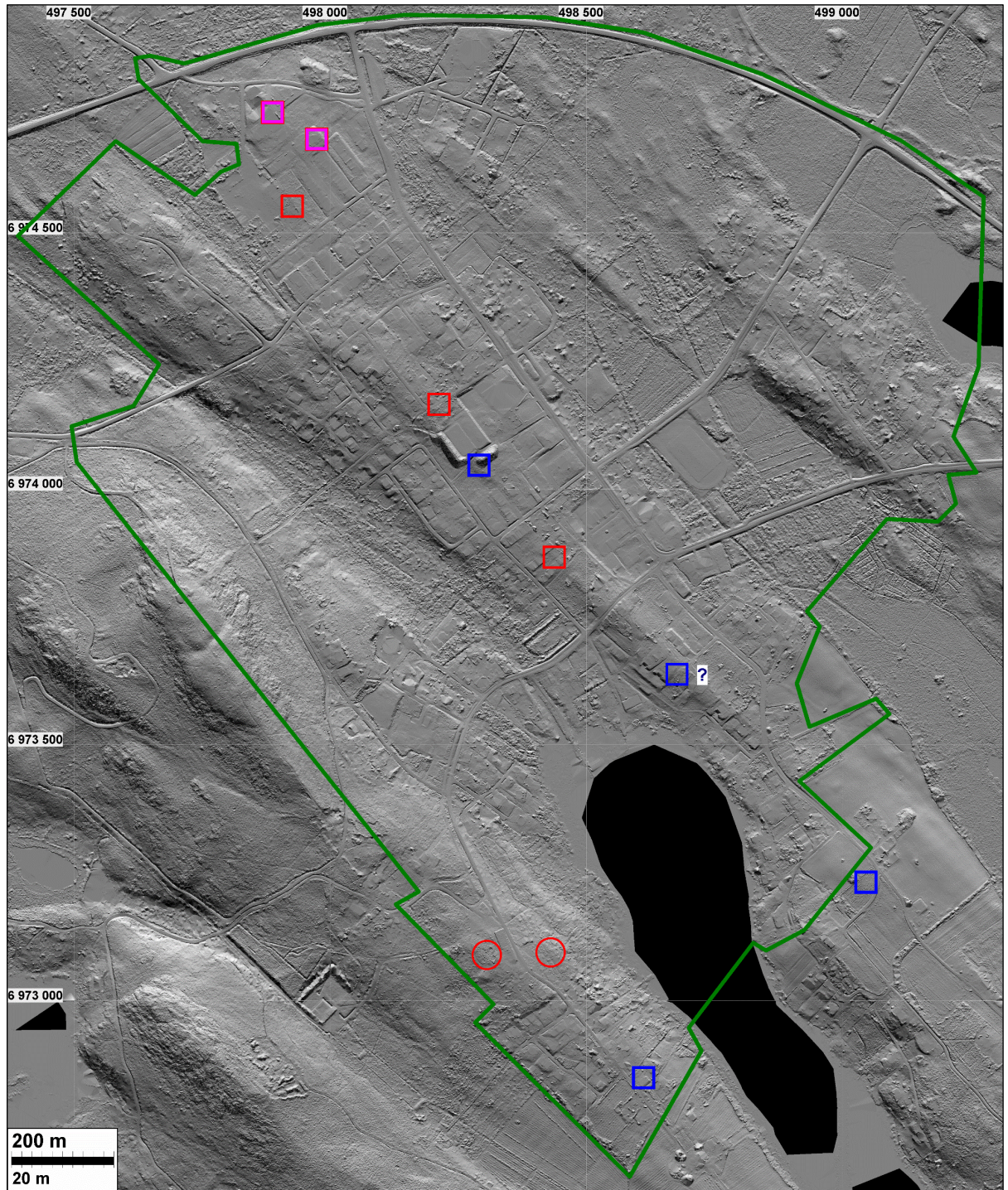
1.(itäisempi) ja 2. (läntisempi) kirkon paikat ruskeilla ympyröillä. Tutkimusalue vihreällä.



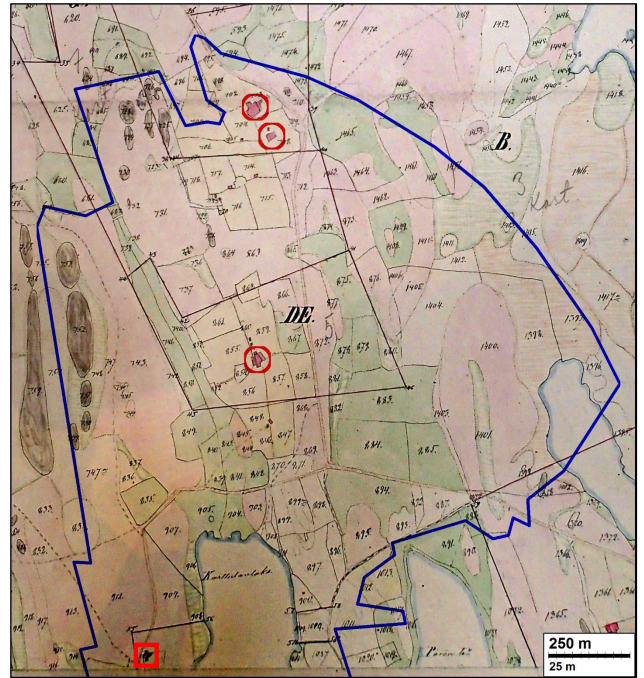
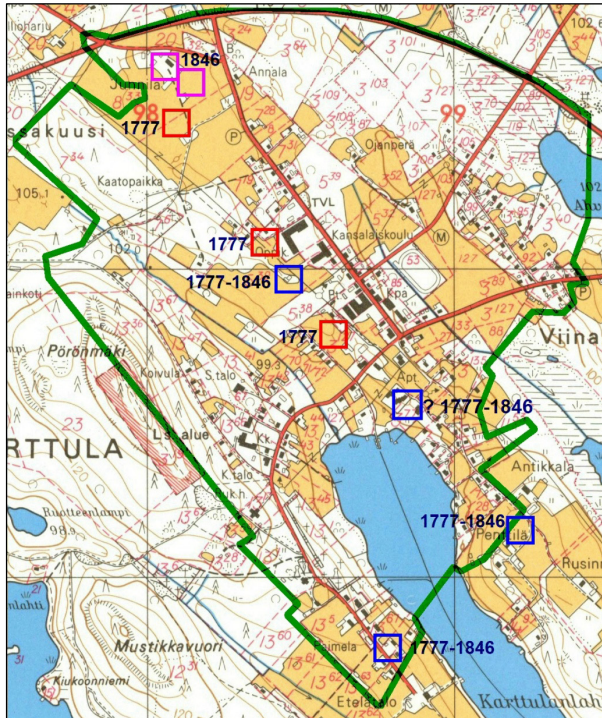
Ilmakuva v- 2025. Merkinnät kuten maastokartalla edellisellä sivulla.



MML:n 5 p laserkeilausaineistosta laadittu visualisointi, jossa pääkomponenttina sky view factor.
Merkinnät kuten maastokartalla ja ilmakuvassa



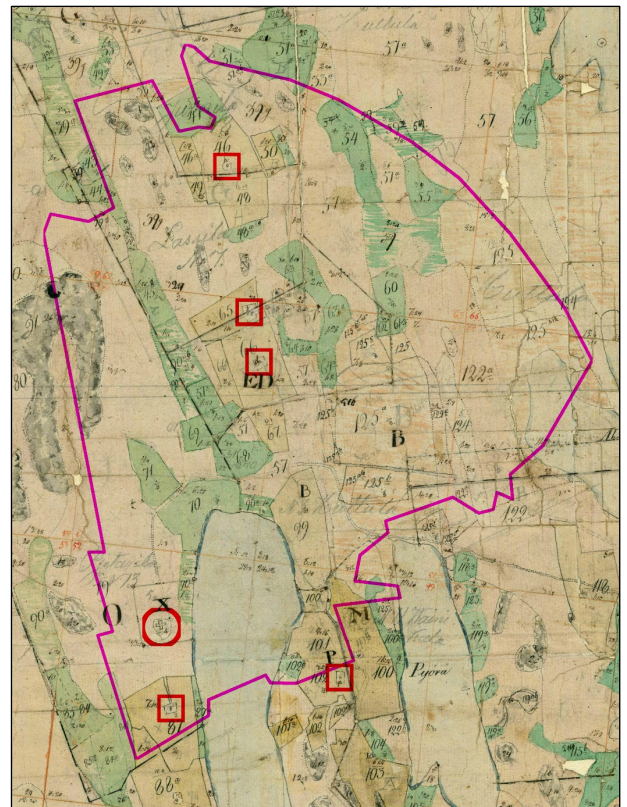
MML:n 5 p laserkeilausaineistosta laadittu rinnevarjoste. Korkeusaroja on siinä korostettu.
Merkinnät kuten maastokartalla ja ilmakuvassa



Ote 1973 peruskartasta. Merkinntä kuten edellisissä kartoissa. Oikealla ote 1846 kartasta



Oikealla ote MML:n kartta-arkiston v. 1777 mitatusta kartasta ja alla sen pohjalta v. 1826 laaditusta kartasta



Kohdekuvaukset

1 KARTTULAN 1. KIRKON PAIKKA

Mjtunnus: 1000084064
 Status: muu kohde aiemmin mahdollinen muinaisjäännös
 Ajoitus: historiallinen (1766-1888)
 Laji: kirkonpaikka

Koordin: N 6973093 E 498433

Tutkijat: Jussila T 2014 ja 2025 arkistotutkimus.

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Karttulaan perustettiin seurakunta Kuopion emäseurakunnan kappeliksi Karttulan asukkaiden saatua Kuopion piispankäräjillä luvan rakentaa itselleen kirkon 1764. Karttulan ensimmäinen kirkko valmistui vuonna 1766 ja se purettiin 1880-luvun lopulla uuden kirkon valmistuttua. Kirkko rakennettiin Arvi Junkkarisen (1716-1777) johdolla vuosina 1764-1766. Kapeasakarainen ristikirkko on sijainnut nykyisen vanhan hautausmaan alueella, mahdollisesti kirkon muistokiven tienoilla.

Kohdetta ei ole tarkastettu maastossa eikä ole tietoa, minkä verran rakenteita kirkosta on mahdollisesti säilynyt. Kirkon ympärillä on sijainnut kirkkomaa ja alueen vanhin hautausmaa. Kirkon ja kirkkomaan sijainti on merkitty vuoden 1777 isojakokartalle. Kirkon paikka näkyy myös 1840-luvun pitäjänkartalla.

Jussila 2025:

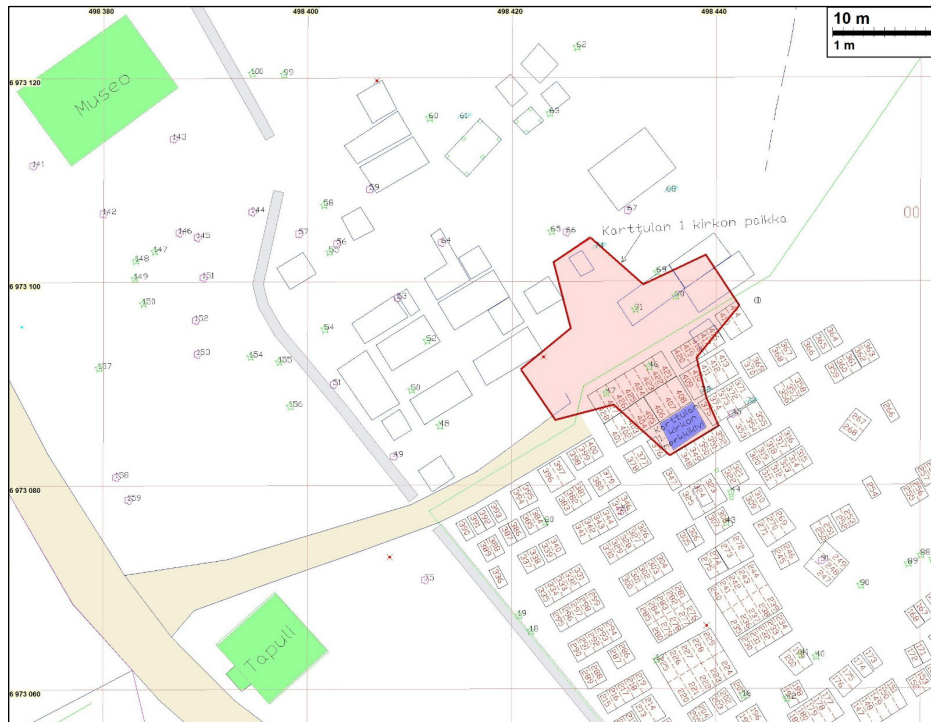
Vanha kirkko on siis merkitty v. 1777 mitatulle (Wirzenius) verollepanokartalle sekä tuon kartan pohjalta vuosina 1826, 1846 piirretyille (genom undersöknings mätning / refererad 1777 af W, samt undersökte af J.G. Telen år 1840) isojaon toimituskarttoille sekä v. 1938 piirretylle 1840-6 kartan kopiaalle.

Tarkimmin vanhan kirkon paikka on merkitty v. 1875 toimituskartalle (uuden hautausmaan lohkominen). Siinä kirkko on piirretty noin 20 m liian itäkoilliseen, pääteltynä etäisyyksistä kartalle piirrettyyn tapuliin, nykyiseen museoon, sekä kiinteistörajakulmiin, joista osa edelleenkin samoissa kohdoin kuin nyt ja osa merkitty peruskartalle. Kun tämä huomioidaan, niin kirkko paikantuu täsmällisesti kohdalle, johon sen ovat paikantaneet Kuopion seurakuntayhtymän Veli-Matti Partanen ja paikallisopas Erkki Tarvast. Em. vanhoista isojakokartoista saa saman paikannuksen, mutta suuremmalla epätarkkuudella.

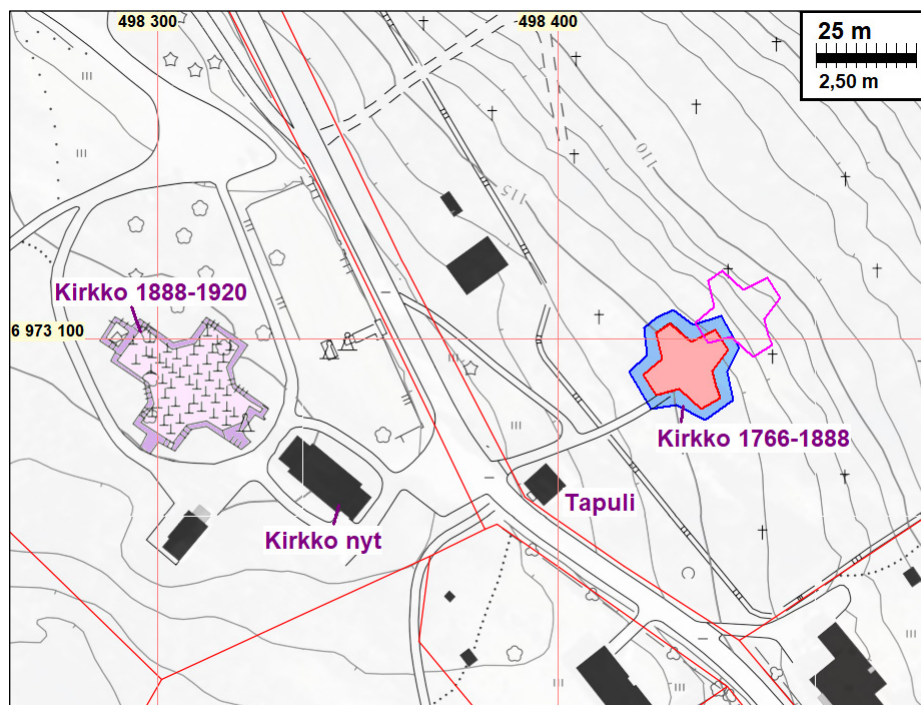
Partanen: *"Liitteestä näkyy Karttulan ensimmäisen kirkon muistokiven sijainti hautausmaalla. Haudat ympäröivät muistokiveä. Taisi olla reunakivihautaus-taso. Em. muistomerkki on kirkon sakastin kohdalla. Kirkko asemoituu pohjoiseen päin. Kirkko on ollut ristikirkko, mutta ristin muoto ei ole ollut täydellinen (kärkiin kape-neva). Kirkon nurkkien merkinä oli ollut koivut, mutta ne on valitettavasti kaadettu 1990-luvulla"* (mainittu liite on alla oleva kartta 1). Em. herrat kävivät syksyllä 2025 tarkastamassa, olisivatko "nurkkakoivujen" kannot vielä jäljellä – eivät olleet.

Vanhan kirkon paikka on siis selvä. Sen paikalla on nyt nykyajan hautoja. Paikkaa ei voi koekuopittaa. Kirkko on purettu hallitusti ja raivattu hautausmaaksi. On epä-

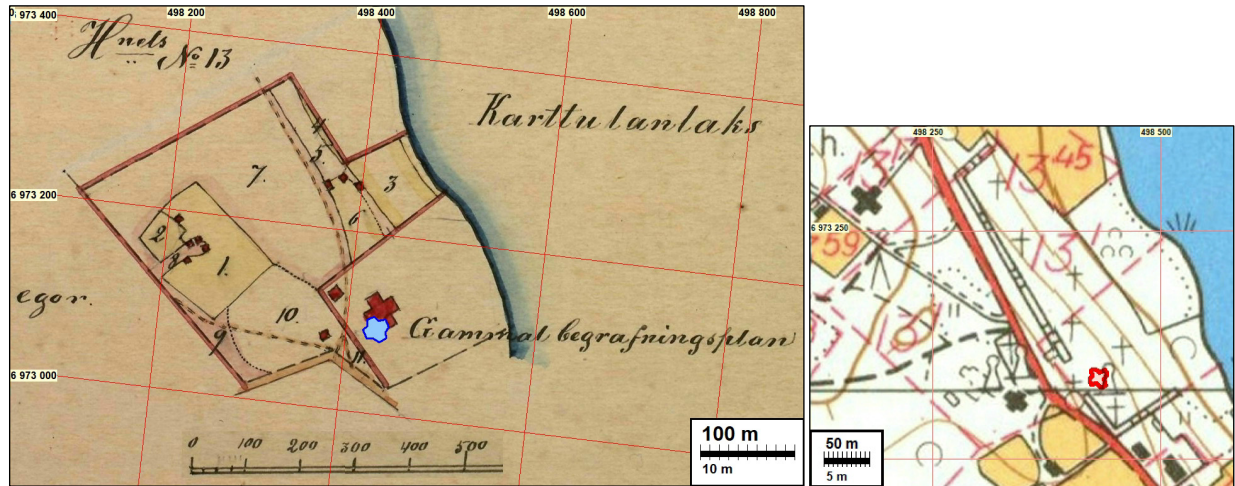
todennäköistä, että siitä olisi säilynyt maan alla tunnistettavia ja siihen yhdistettäviä jäänteitä, jotka antaisivat jotain merkityksellistä lisätietoa kirkosta tai aikakaudesta ylipäättään. Lisäksi, koska kirkonpaikka kuuluu hautarauhan ja kirkkolain piiriin ei paikkaa olisi syytä pitää kiinteänä muinaisjäännöksenä - se ilmeisen turhaan estäisi uudet hautaukset sen alueella. Tarinapaikkaluonteisena kulttuuriperintökohteena (mutta ei arkeologisena) paikkaa voisi tarvittaessa pitää.



Karttapohja ja kirkon paikannus Veli-Matti Partanen, Kuopion seurakuntayhtymä. Vanhan kirkon paikka punaisella. muistomerkki sinisellä. Kiviäita harmaalla, rakennukset (museo ja tapuli) vihreällä, muut rakennukset hautapaikkoja.

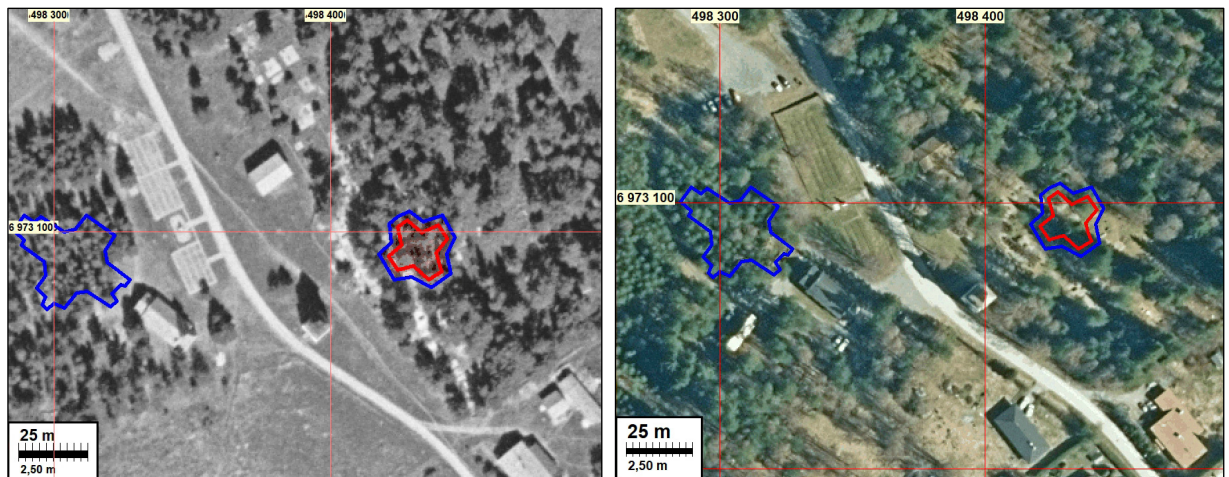


Karttulan kirkot kantakarttapohjalla. 2. kirkon perustukset Kuopion kaupunki mittasi v. 2023. Ensimmäisen kirkon sijainti punaisella ja sinisellä toleranssi. Sinipunaisella 1875 kartan (seuraavalla sivulla) mukaan "mekaanisesti" paikannettu kirkonpaikka. Siinä kirkko on mahdollisesti piirretty hieman ylimalkaisesti – kirkonpaikka ei ollut mittauksen aihe vaan rajat. Topografisesti sen 1875 kartalle merkitty paikka olisi huono, jyrkkenevässä rinteessä.



Ote lohkomiskartasta v. 1875 (mittajana siinä kyynäriä 100 aln = 59,3 m). ETRS-TM35FIN koordinaatisto piirretty päälle. Nyt paikannettu kirkonpaikka merkitty päälle sinisellä. Eri tavoin asemoituna vanhan kirkon paikannus sijoittuu hieman kartalle piirretyn lounaispuolelle. Ero on 15 -20 m. Vanhan paperikartan tarkkuus ja projektio verrattuna nykymaastoon huomioiden, ero on mitätön. Rajan kulmien etäisyydet toisistaan ovat täsmälleen samat kuin peruskartalle merkittyjen vastaavien rajojen – paitsi 1875 kartalla pohjois-lounainen, noin koillinen lounas suuntainen rajaviiva on peruskartalla n. 26 m kauempana pohjoisluoteesta kuin peruskartalla. Vasemmalla ote peruskartasta 1973 – siinä vanhan kirkon paikannus punaisella, muistomerkin kupeessa.

Kansikuvassa on ote 1826 isojakokartasta, joka on piirretty 1777 mittauksista. Kirkko keskellä hieman alhaalla.



Ilmakuva 1949 ja 2025 1. ja 2. kirkon paikat merkitty päälle sinisellä ja punaisella.

2 KARTTULAN 2. KIRKON PAIKKA

Mjtunnus: 1000084063
 Status: muinaisjäännös
 Ajoitus: historiallinen (1888-1920)
 Laji: kirkonpaikka

Koordin: N 6973090 E 498307

Tutkijat: Jussila T 2014 ja 2025 arkistotutkimus. Räikkönen-Partanen 2025 arkistotutkimus.

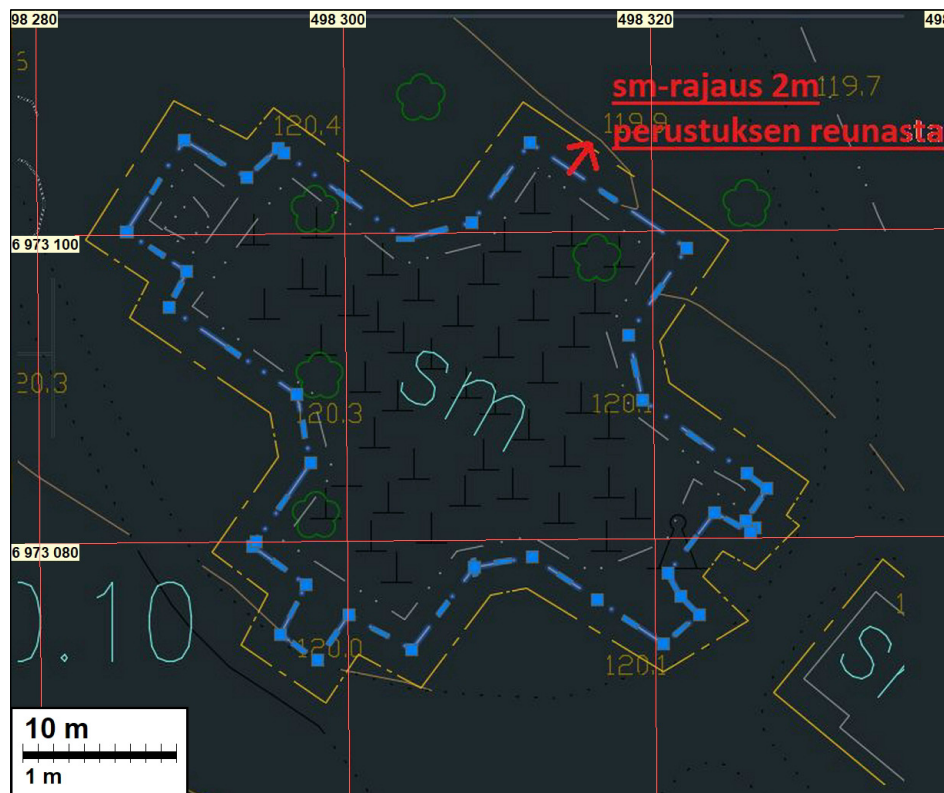
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri:

Karttulan toinen kirkko, August Nordbergin suunnittelema puukirkko, valmistui vuonna 1888. Ensimmäisen kirkon tapaan sekin oli ristikirkko. Kirkko paloi pitkänäperjantaina 2.4.1920. Palaneen kirkon kivijalka on säilynyt muutaman kivikerran korkuisena. Se erottuu selkeästi laserkeilausaineistossa ristin muotoisena. Raunioiden vieressä on kirkon muistomerkki.

Jussila 2025:

Kirkon perustat on kaupunki mitannut v. 2023 ja se on merkitty kaavaan. Paikka on nyt metsää kasvava nykyisen kirkon luoteispuolella. Kirkko on siis ollut käytössä 1888 – 1920.

Kartta ja ilmakeku edellisillä sivuilla kohteessa 1. kirkko.



Kartta Kuopion kaupunki.